

Richtlijn mantelzorgondersteuning

In deze richtlijn wordt uiteengezet hoe **passende ondersteuning geboden kan worden aan mantelzorgers** zodat zij het kunnen volhouden en kwetsbare mensen in deze tijd zo lang en goed mogelijk thuis kunnen blijven. In deze richtlijn zijn **de stappen** tot die passende ondersteuning van de mantelzorg weergegeven.

Rijk, gemeenten en aanbieders van zorg en ondersteuning zijn volop aan de slag om **bij kwetsbare mensen thuis zo lang als mogelijk in te zetten op goede zorg en ondersteuning in de thuissituatie**. Hierdoor wordt de druk op de professionele zorg niet verder vergroot.

Deze richtlijn en de richtlijnen over huishoudelijke hulp, dagbesteding en –opvang en hulpmiddelenzorg vormen samen de ‘Aanpak kwetsbare ouderen en hun mantelzorgers die thuis wonen bij verzwaring problemen en crisissituaties.’

Uitgangspunt is en blijft continuïteit van zorg en ondersteuning tijdens de coronacrisis. Dat geldt ook voor het ondersteunen en ontlasten van mantelzorgers. Centraal daarbij staat de **zorgladder mantelzorg** (zie bijlage) die door partijen is opgesteld en die **5 treden** kent:

- Trede 1: mantelzorg en het eigen netwerk,
- Trede 2: inschakelen van informele ondersteuning en vrijwilligers,
- Trede 3: inschakelen van Wmo-ondersteuning,
- Trede 4: inschakelen van verpleging en verzorging,
- Trede 5: crisishulp en opvang elders.

Voor 3 specifieke groepen **mantelzorgers brengen we deze treden in kaart**

- ✓ Groep 1: mantelzorgers die 2 a 3 keer per week ondersteuning bieden.
- ✓ Groep 2: mantelzorgers die dagelijks ondersteuning bieden (inwonend of buitenshuis).
- ✓ Groep 3: mantelzorgers die zelf ook tot de kwetsbare of risicogroep horen.

Deze richtlijn zal op de website van de Rijksoverheid.nl, MantelzorgNL, VNG en aanbieders worden gepubliceerd en **geldt vanaf 1 juni 2020** tot in ieder geval **1 september 2020**.

Voor alle mantelzorgers geldt:

- De huidige corona-maatregelen hebben een grote impact op de mantelzorger. Hoewel bezoek weer mogelijk is en dagbesteding en andere vormen van ondersteuning weer meer op gang komen, kan de mantelzorger toch in de knel komen.
- Het is daarom zeer belangrijk voor de mantelzorgers mentaal weerbaar te blijven en goed **voor zichzelf te zorgen (eten, slapen, bewegen, ontspannen)**. En waar mogelijk is het belangrijk dat de mantelzorger iemand probeert te vinden die op hem/haar **let**, want alleen door hun zorg kunnen kwetsbare mensen vaak zo lang en goed mogelijk thuis blijven wonen.
- Op de website van MantelzorgNL staat praktische informatie over mantelzorg in de corona-crisis: <https://mantelzorg.nl/pagina/voor-mantelzorgers/thema-s/mantelzorg-en-het-coronavirus>
- **Een vinger aan de pols** houden bij vooral ook de mantelzorger is voor de buurt- en wijkteams, de mantelzorgsteunpunten, sociaal werk maar ook voor wijkverpleging en andere eerstelijnszorgprofessionals een belangrijke taak. Het advies is om voor mantelzorgers van mensen in kwetsbare situaties een professional aan te wijzen, bijvoorbeeld **de wijkverpleegkundige, die in overleg met de betrokken huisarts** proactief de regie neemt.
- Ook zonder dat er signalen van crisis of overbelasting zijn, is het advies om lokaal (proactief en zo vaak als vanuit de zorgplicht nodig wordt geacht) contact te zoeken met cliënten én mantelzorgers over hoe de situatie thuis is.
- Organisaties die cliëntondersteuning aanbieden, kunnen hun dienstverlening in de meeste gevallen digitaal (via beeldbellen) en telefonisch contact voortzetten om bij mensen vinger aan de pols te houden en om te signaleren waar mogelijk problemen ontstaan.

Veiligheid

- Het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) en in het bijzonder mondneusmaskers wordt in algemene zin niet geadviseerd voor mantelzorgers.
- Mantelzorgers dienen de **algemene hygiëneadviezen van het RIVM te volgen** (geen handen geven, waar mogelijk anderhalve meter afstand houden indien zij geen huisgenoot zijn, regelmatig handen wassen, hoesten en niezen in de elleboog, papieren zakdoekjes gebruiken).
- Indien de **mantelzorger klachten heeft passend bij COVID-19**, is thuisquarantaine verplicht voor deze mantelzorger. Dit geldt alleen de mantelzorger die ook huisgenoot is van de cliënt of naaste. In zo'n situatie is vervangende zorg door professionals nodig die de zorgtaken van de mantelzorger overnemen. De mantelzorger kan bij klachten worden getest. Afhankelijk van de uitslag kan de mantelzorger vaststellen of de zorg kan worden gecontinueerd of niet. Zie hiervoor: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/richtlijnen/2020/05/12/richtlijn-testbeleid-mantelzorgers-vrijwilligers-palliatieve-zorg-en-pgb-gefinancierde-zorgverleners/Richtlijnen+mantelzorgers+PGB+en+vrijwilligers.pdf>
- Indien de **cliënt (symptomen van) Covid-19** heeft, gelden voor de mantelzorger bijzondere beschermende maatregelen die hieronder specifiek worden aangegeven.

Groep mantelzorgers die 2/3 keer per week ondersteuning biedt:

- Indien het mantelzorgen zwaar valt, is een **aantal hulplijnen beschikbaar** waarmee gebeld kan worden, bijvoorbeeld:
  - ✓ De **Mantelzorglijn (030-760 60 55)** heeft professionals klaarstaan die naast een luisterend oor vooral ook tips en advies aan mantelzorgers geven.
  - ✓ Het lokale steunpunt mantelzorg (deze bestaat in elke gemeente) kan specifieke lokale informatie geven voor ondersteuning. Zie voor lokale mantelzorgsteunpunten: <https://mantelzorg.nl/pagina/voor-mantelzorgers/wat-biedt-mantelzorgnl/organisaties-in-de-buurt>
  - ✓ Ook kan gebeld worden met **De Luisterlijn (0900-0767)** om even stoom af te blazen. Op de website staan lokale nummers.
- Indien slechts één mantelzorger betrokken is, is het raadzaam dat de mantelzorger binnen trede 1 van de zorgladder, beziet of in het eigen netwerk of dat van de kwetsbare persoon **de zorg ook door meerdere mensen gedeeld kan worden** zodat de mantelzorg ook langer vol te houden is. Er is dan in ieder geval iemand die de zorg overneemt indien de mantelzorger zelf ziek wordt.
- Indien in het netwerk niemand is, volgt trede 2 van de zorgladder en kan iemand uit het **lokale vrijwilligers netwerk** misschien een rol op zich nemen. Goede ingang hiervoor is NLvoorElkaar: www.nlvoorelkaar.nl. Hier kan de mantelzorger of de cliënt de hulp die nodig is in typen en kan hij/zij lokaal worden gekoppeld aan iemand die hulp kan bieden. Gemeenten dragen zorg voor duidelijke vindbaarheid van het lokale vrijwilligersnetwerk.
- Als vrijwillige of informele zorg niet meer toereikend is en er ondersteuning op basis van de Wmo nodig is, volgt zorgladder trede 3: via het **Wmo loket of het wijkteam** van de gemeente kan een hulpvraag worden gesteld (zoals huishoudelijke hulp en vervangende mantelzorg). Vanzelf kan alleen die hulp gegeven worden die past binnen de maatregelen van het RIVM.
- Indien de **mantelzorger** het met het bovenstaande **niet langer redt** moet hij/zij bellen met de gemeente **waarin de kwetsbare persoon woont om professionele ondersteuning te krijgen**. De gemeente heeft een zorgplicht voor haar inwoners in het kader van de Wmo.

Besmetting met COVID-19:

- **Persoonlijke beschermingsmiddelen** - Indien u als mantelzorger intensieve zorg verleent:
  - o aan kwetsbare mensen met (symptomen van) COVID 19¹ en
  - o waarbij de afstand van 1,5 meter niet kan worden aangehouden vanwege de noodzakelijke verpleging en verzorgingkunt u, tijdens de testfase van de cliënt en bij een positieve testuitslag gedurende de ziekte, persoonlijke beschermingsmiddelen krijgen. Zie hiervoor <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-volksgezondheid-welzijn-en-sport/documenten/richtlijnen/2020/05/19/richtlijn-persoonlijke-beschermingsmiddelen-voor-mantelzorgers-pgb-gefinancierde-zorgverleners-en-vrijwilligers-in-palliatieve-zorg>
- Indien het **thuis niet langer gaat vanwege corona besmetting van de cliënt (of mantelzorger)** meldt hij/zij dit direct aan **de huisarts** waarna in overleg zo nodig andere afspraken worden gemaakt (**zorgladder trede 4**).

¹ Voor een definitie van kwetsbare mensen zie [https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen over voorkomen besmetting](https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen%20over%20voorkomen%20besmetting).

Groep mantelzorgers die dagelijks ondersteuning biedt (inwonend of buitenshuis):

- Wat voor de **eerste groep geldt**, geldt uiteraard ook voor deze tweede groep mantelzorgers.
- De signalering dient daarnaast zo ingericht te zijn, dat de zorg tijdig opgeschaald kan worden als de **mantelzorger het niet langer volhoudt**. Deze signalering kan gedaan worden door de mantelzorgers zelf, naasten of vrijwilligers, de huishoudelijke hulp, de aanbieder die (bv via (beeld)bellen) ondersteuning doorzet of het sociaal of medisch wijkteam.
- Het is de **gemeente** die in dat geval benaderd moet worden (Wmo loket, trede 3). Die zal in overleg met mantelzorger en cliënt bezien welke **Wmo-ondersteuning** kan worden ingezet, binnen de maatregelen van het RIVM. Te denken valt aan: huishoudelijke hulp, respijt zorg voor de **mantelzorger**, vervangende mantelzorg aan huis, (voor dagbesteding zie aparte richtlijn), of begeleiding voor de **cliënt**.
- Het kan ook zijn dat **de cliënt meer medische en verpleegkundige zorg nodig heeft** die de mantelzorger niet kan leveren. In dat geval beziet de **wijkverpleegkundige of huisarts** wat nodig is (triage, zorgladder trede 4). Voor WLZ-cliënten thuis en hun mantelzorger is het zorgkantoor dan aan zet.
- Voor zowel mantelzorgers als cliënten geldt dat zij zelf op basis van **hun zorgverzekering** medische zorg of vervangende mantelzorg aan huis regelen. Dit kan ook via een PGB gefinancierd worden.
- Het uitgangspunt is om zoveel als mogelijk de zorg en ondersteuning thuis te bieden voor de kwetsbare cliënt en ter ondersteuning van de mantelzorger. Als de situatie thuis, na alle mogelijke opschaling, **niet meer houdbaar is** geeft de **huisarts** een besluit af voor eventuele (**tijdelijk**) **opvang buitenshuis** (zorgladder trede 5). De huisarts zoekt contact met het regionale coördinatiepunt. Dit coördinatiepunt heeft inzage in de capaciteit van respijt- en crisisvoorzieningen in de regio en kan de cliënt doorgeleiden naar de aanbieder van de voorziening. De directeur publieke gezondheid is verantwoordelijk voor deze regionale crisisorganisatie en kan, indien dat nodig is, benaderd worden.
- Voor **jonge mantelzorgers** gelden in principe dezelfde treden. Als telefonische hulplijn biedt de kindertelefoon hulp en ondersteuning. Verder hebben JMZ Pro en MantelzorgNL een aanvullende Q&A opgesteld met vragen en antwoorden over jonge mantelzorgers.

Besmetting met COVID-19:

- **Persoonlijke beschermingsmiddelen** - Indien u als mantelzorger intensieve zorg verleent:
  - o aan kwetsbare mensen met (symptomen van) COVID 19² en
  - o waarbij de afstand van 1,5 meter niet kan worden aangehouden vanwege de noodzakelijke verpleging en verzorgingkunt u, tijdens de testfase van de cliënt en bij een positieve testuitslag gedurende de ziekte, persoonlijke beschermingsmiddelen krijgen. Zie hiervoor <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-volksgezondheid-welzijn-en-sport/documenten/richtlijnen/2020/05/19/richtlijn-persoonlijke-beschermingsmiddelen-voor-mantelzorgers-pgb-gefinancierde-zorgverleners-en-vrijwilligers-in-palliatieve-zorg>
- Indien het **thuis niet langer gaat vanwege corona besmetting van** de cliënt (of mantelzorger) meldt hij/zij dit direct aan **de huisarts** waarna in overleg zo nodig andere afspraken worden gemaakt (**zorgladder trede 4**).

² Voor een definitie van kwetsbare mensen zie [https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen over voorkomen besmetting](https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/vragen-antwoorden#Vragen%20over%20voorkomen%20besmetting).

Groep mantelzorgers die zelf ook tot de kwetsbare-/risicogroep horen:

- **Dit is een situatie die niet lang vol te houden is;** én de cliënt is kwetsbaar én de mantelzorger. Het is belangrijk dat **de huisarts/gemeente via het wijkteam en/of de zorgaanbieder** een stevige vinger aan de pols houdt en bijtijds **extra Wmo ondersteuning** (zorgladder trede 3) inzet of tijdig opschaalt (trede 4).
- Als de situatie thuis, na alle mogelijke opschaling, **niet meer houdbaar is** geeft de **huisarts** een besluit af voor eventuele **(tijdelijk) opvang buitenshuis** (zorgladder trede 5). De huisarts zoekt contact met het regionale coördinatiepunt. Dit coördinatiepunt heeft inzage in de capaciteit van respijt- en crisisvoorzieningen in de regio en kan de cliënt doorgeleiden naar de aanbieder van de voorziening. De directeur publieke gezondheid is verantwoordelijk voor deze regionale crisisorganisatie en kan, indien dat nodig blijkt, benaderd worden.

Bijlage: zorgladder voor mantelzorgers

Stap 1: Mantelzorg en het eigen netwerk

- Familie, buren, naasten die bij kunnen springen als sommige taken niet meer goed te combineren zijn.
- Ook de Mantelzorglijn of andere telefonische hulplijnen kunnen zeer behulpzaam zijn.

Stap 2: Informele ondersteuning:

- Vrijwillige hulp (koken, boodschappen, etc.) via www.NLvoorElkaar.nl Mantelzorglijn, steunpunten mantelzorg, lokale vrijwilligersorganisaties.
- De mantelzorger kan zelf via allerlei digitale platforms zoeken naar vrijwillige hulp en ondersteuning in de buurt of gemeente. Ook het welzijnswerk of het mantelzorgsteunpunt kan daarbij helpen.

Stap 3: Wmo Hulp:

- Binnen de geldende RIVM-regels: huishoudelijke hulp, vervangende mantelzorg aan huis, respijtzorg, voor dagbesteding zie aparte richtlijn.
- De gemeente regelt, als er door een verandering in de thuissituatie geen of minder hulp door de mantelzorger gegeven kan worden die wel noodzakelijk is, aanvullende of vervangende ondersteuning vanuit de Wmo.
- De mantelzorger kan met zijn of haar hulpvraag contact opnemen met het Wmo loket of wijkteam en een (evt.) spoedaanvraag doen.
- Stakeholders wegwijs via: gemeenten (VNG forum <https://vng.nl/rubrieken/onderwerpen/coronavirus>), zorgaanbieders (Actiz, <https://www.actiz.nl/nieuws/dossier-coronavirus-voor-zorgorganisaties>, sociaal werkorganisaties <https://www.sociaalwerkknederland.nl/wie-we-zijn/onze-leden>, mantelzorgsteunpunten <https://mantelzorg.nl/pagina/voor-mantelzorgers/wat-biedt-mantelzorgnl/organisaties-in-de-buurt>)

Stap 4: Verpleging en verzorging:

- Overnemen van zorgtaken met een medisch karakter: persoonlijke verzorging, verpleging en medische zorg.
- Triage door de wijkverpleging, huisarts.
- Mantelzorgers en cliënten kunnen zelf ook op basis van de zorgverzekering of PGB medische zorg of vervangende mantelzorg aan huis regelen.
- Stakeholders: Gemeenten, verzekeraars, huisartsen, zorgaanbieders, mantelzorgpartijen

Stap 5: Crisisopvang/Tijdelijk verblijf elders

- WMO spoed, ELV, WLZ spoed; verbreding, coördinatiefuncties tijdelijk verblijf, zorghotels.
- De gemeente neemt op basis van de Wmo 2015 de verantwoordelijkheid als er vanwege een verandering in de thuissituatie geen of minder zorg mogelijk is door de mantelzorger.
- Het regionale coördinatiepunt wijst tijdelijk verblijf op basis van de Zvw toe.
- De veiligheidsregio is de schaal waar de afspraken worden gemaakt over plaatsing en toewijzing van zorg voor kwetsbare patiënten waar normaliter de Dienst Publieke Gezondheid de vertegenwoordiger is van de gemeente. En de burgemeester en eventueel wethouder kan indien nodig worden ingeschakeld.
- Bij (verdenking op) covid-19 besmetting volgt de crisisstructuur.
- Betrokken stakeholders: gemeenten, verzekeraars, huisartsen, zorgaanbieders, Mantelzorgorganisaties.
- Bij (verdenking op) covid-19 besmetting volgt de crisisstructuur.
- Betrokken stakeholders: gemeenten, verzekeraars, huisartsen, zorgaanbieders, mantelzorgorganisaties.

Coronacrisis: Hoe ondersteun je mantelzorgers in de thuissituatie?

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Hoe is het met de belastbaarheid van de mantelzorgers? En is er nog sprake van adequate zorg? Met de Zorgladder Mantelzorg neemt Movisie gemeenten en professionals mee in de verantwoordelijkheden en mogelijkheden die er zijn.

Mantelzorg en het eigen netwerk

Zet handzame informatie
voor mantelzorgers op een rij

Informele ondersteuning

Stimuleer en ondersteun
buurt- en vrijwillige initiatieven
en de steunpunten Mantelzorg

Wmo hulp

Laat zien dat je er voor de mantelzorgers
bent, verken waar zij mee geholpen zijn

Verpleging en verzorging

Versterk de samenwerking
met de eerstelijnszorg

Tijdelijk verblijf bij crisis

Zorg voor oplossingen buitenshuis

Meer informatie op www.movisie.nl/zorgladder-mantelzorg

alleen samen krijgen we
corona onder controle